

**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди
Польське Товариство педагогіки філософічної
імені Броніслава Ф.Трентовського (TRF)
Національна академія педагогічних наук України,
Відділення загальної педагогіки та філософії освіти
Інститут вищої освіти НАПН України
Кафедра філософії**

**За підтримки
МІЖНАРОДНОГО БЛАГОДІЙНОГО ФОНДУ
«ФОНД ОЛЕКСАНДРА ФЕЛЬДМАНА»**

**МАТЕРІАЛИ XIX МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО – ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

**«ОСВІТА І ДОЛЯ НАЦІЇ»
Виховання громадянина в демократичних суспільствах:
європейський та український досвід**

(17-19 травня 2018 року)

**Харків
ХНПУ
2018**

**ПЕДАГОГІЧНА АНТРОПОЛОГІЯ І.КАНТА ТА
В.СУХОМЛИНСЬКОГО**

О.О.Разуменко, м.Харків

Вимога трансформації посттоталітарних педагогічних відносин на засадах загальнолюдських цінностей та української національної педагогічної традиції обумовлює звернення філософії освіти до переосмислення у сучасних соціокультурних контекстах моральних і гуманістичних смислів педагогічних концепцій засновника педагогічної антропології, німецького філософа І. Канта та видатного українського ученого, педагога-новатора В.Сухомлинського. Ці освітні філософи прагнули до створення цілісного і всебічного погляду на виховання та освіту людини, розглядали освіту та виховання у загальному контексті людського буття, центральною ідеєю їх філософських систем є людиновимірність освіти та виховання.

З одного боку, педагогічна спадщина видатних науковців належить до різних історичних часів та національних культур, проте, з іншого боку, причетність творчості І.Канта та В. Сухомлинського до розвитку європейської культурної традиції з її морально-етичними інтенціями на ідеали свободи, справедливості, життєтворчості людини, є передумовою рефлексій глибинного теоретико-методологічного потенціалу їх філософсько-педагогічних концепцій.

Філософсько- педагогічні погляди теоретика (професора, а з часом ректора [Кенігсберзького університету](#)), викладача курсів філософії та педагогіки І.Канта формувалися у контексті філософії Просвітництва. Розвиваючи моральні та гуманістичні ідеї Ж.-Ж.Руссо, І. Кант у трактаті «Про педагогіку», «Критиці практичного розуму», «Відповідь на питання: що таке просвітництво» обґрунтував ряд важливих положень, що заклали основи педагогічної антропології як науки про виховання людини на основі морального закону, що дається людині у вигляді апріорного принципу практичного розуму, реалізація якого залежить від свободної волі людини.

Сьогодні загальновідомо, самоздійснення й вдосконалення людини здійснюється під впливом освіти, виховання і самовиховання. В цьому процесі саме на людину покладається відповідальність за індивідуальну життєтворчість. Проте в сучасному складноструктурованому світі людині важко розібратися в множині світоглядних пропозицій. Водночас сучасна педагогічна наука і філософія, як й в часи Просвітництва, апіорним в розвитку людини проголошує принцип людської свободи, проте мало уваги приділяє питанню обґрунтування шляхів, умов реалізації цього людського дару, зокрема, проблемі ризиків автодидактичних практик.

В етиці Канта, на відміну від аристотелівської етики доброчинності, де людські чесноти є наперед заданими і встановлюються іншими, людині притаманна автономія волі, але її діяльність регламентується категоричним імперативом, зміст останнього криється у моральному самообмеженні, людина має чинити так, щоб інші розглядалися нею як ціль і ніколи як засіб. Лише за таких моральних умов людина як автономна особистість сама себе дає накази і настанови етичної поведінки та несе відповідальність за свою життєтворчість. У XIX-XX століттях філософсько-педагогічне вчення І. Канта стало фундаментом європейської освіти та політично-правового, соціально-культурного досвіду людства.

Український педагог В. Сухомлинський не мав філософської освіти, внаслідок панування догматизованого марксизму не був безпосередньо ознайомлений з гуманістичними ідеями педагогічної антропології І.Канта. Коли Василь Олександрович з 17 років (в 1935 році) почав вчителювати, в українській школі політичним режимом впроваджувалась авторитарна система виховання. Зупинимось на характеристиці цього історичного етапу в розвитку української педагогіки. Як зауважують дослідники, радянська освіта і педагогічна наука пройшла декілька етапів свого розвитку: у 20-х роках XX ст. – етап експериментаторства, з початку 30-х рр. до кінця 50-х рр. українська педагогіка розвивається як складова «російсько-радянської культури». Наступному періоду розвитку вітчизняної педагогіки з 1958 р. до

1985 р. завдяки діяльності українських педагогів-новаторів, зокрема В.Сухомлинському, історики педагогіки дали назву «українська педагогічна думка у змаганнях за демократичний розвиток» [1, с.5]. Отже, філософсько-педагогічна концепція Канта формувалась в епоху німецького просвітництва, а філософсько-педагогічна діяльність В.Сухомлинського розгорталась в тоталітарному суспільстві, у шістдесятницькій ситуації.

Користуючись політикою відлиги, покоління шістдесятників прагнуло відродження української культури [2]. В ситуації непростого екзистенціального вибору знаходився й Василь Сухомлинський. Маючи природній інтелект, письменницький та педагогічний дар, він свідомо відмовляється від партійно-державницької кар'єри, роботи в престижних установах, життя в крупних містах. Місцем, яке надихало Василя Олександровича на педагогічну творчість була звичайна сільська школа, в який вчилися діти простих українських селян. Можливо саме в такому природньому середовищі гуманістично спрямована діяльність В.Сухомлинського дозволяла виваженіше здійснити селекцію цінностей, смислів та ідеалів комуністичного виховання, відродити притаманній українській культурі демократичний стиль педагогічної взаємодії.

Василь Сухомлинський, як й його відомий талановитий попередник освітній філософ Григорій Савич Сковорода, усвідомлюючи високе призначення людини, надавав першочергового значення вихованню у дитини, батьків, вчителів почуття людської гідності. В творчості В.Сухомлинського українська педагогічна традиція починає ставити під сумнів ідеал слухняної, покірної людини, офіційний соціально-моральний статус дитини в радянському суспільстві. Сутністю педагогічної антропології В.Сухомлинського стали гуманізм, ставлення до дитини як до мети, а не засобу, індивідуально-особистісний підхід, культивування в дитині позитивних моральних почуттів і емоцій, одухотворення знання, формування

у дитини та батьків почуття радості від пізнання нового в процесі діалогічної взаємодії, дружнього спілкування.

У Павлівській школі Василь Олександрович в атмосфері педагогічного партнерства на практиці впроваджував ідею педагогічного просвітництва: приділяв багато уваги формуванню педагогічній культури батьків, формуванню їх відповідальності за виховання дитини. В. Сухомлинський скоріше інтуїтивно, ніж свідомо, на ґрунті кращих гуманістичних традицій української педагогіки осучаснив моральні ідеї кенігсберзького філософа, зокрема, ідею прав дитини, самовиховання та самоосвіти, тим самим підготувавши фундамент для трансформації комуністичного виховання в гуманістичне, орієнтованого на загальнолюдські цінності.

Отже, гуманістична педагогіка і освітня діяльність В. Сухомлинського поставила ряд питань щодо зміни уявлення про зміст і форми, спрямованість трансформацій педагогічних відносин в умовах посттоталітарного суспільства. Звернення на компаративних засадах до спадщини І. Канта та В.Сухомлинського дозволяє розвинути та удосконалити існуючі моделі освіти та виховання.

Література

- Сухомлинська О. Радянська педагогіка як ідеологія: спроба історичної реконструкції / О. Сухомлинська // Історико-педагогічний альманах. - 2014. - Вип. 1. - С. 4-24.
- Тарнашинська Л. Українське шістдесятництво : профілі на тлі покоління (історико-літературний та поетикальний аспекти) / Людмила Тарнашинська ; Інститут літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України. – К. : Смолоским, 2010. – 632 с.

СВОБОДА В СИСТЕМІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ

О.М. Роговський, м.Харків

Постановка проблеми. Процес європейської інтеграції є безумовно унікальним явищем в історії і відбувається на основі не тільки задоволення взаємних інтересів, але й загальних ціннісних уявлень, яки поєднують ці народи. Ці загальні цінності затверджені у правових документах